

AZ ÁLLANDÓ ERŐDÍTÉS RŐL

HA AZ ÁLLANDÓ ERŐDÍTÉS fogalma az erődítésnek legtökéletesebb alakját jelenti s így a mindenkori idők legfejlettebb erődítéseit látjuk benne, mégis a történelmi fejlődés során előbb találkozunk ezzel, mint az úgynevezett tábori erődítéssel, mely alatt a hadszíntéren, a harcászati helyzet követelményeinek megfelelő, rövidebb idő alatt, egyszerűbben épülő erődítést értünk.

Az ősember barlanglakásai, cölöpépítményei, majd később az árokkal körülvett meredek oldalú dombok stb. mind állandó jellegű erődítést jelentenek. A mai értelemben vett állandó erődítéssel is találkozunk már az egyiptomiaknál akkor, amikor tábori erődítésnek még nyoma sincsen. Utóbbi rendszeresen alkalmazva először a rómaiaknál fordul elő. Ha ez a tény különösnek látszik is, mégis egyszerű a magyarázata. A harc maga ugyanis a tulajdon megtartására irányuló törekvésből, a védelemből sarjadt (Clausewitz). A tulajdont biztosan akarom birtokolni s erre felkészülök mielőtt még az elbirtoklás veszélye fellépne.

Az állandó erődítés fejlődésében hűen tükrözi vissza a kor technikai fejlettségét. Fejlődésének legfontosabb határköveiként a következők jelölhetők meg:

Az egyiptomiak építik az első közértelemben várnak nevezett erődítéseket. Magasfalú, oldalozóművekkel és akadályokkal (vizesárok) ellátott kőépületek ezek, tűzbiztos kapukkal és tetőkkel.

A XVII. századig kialakulnak a nagyobb várak, nagyobb haderő befogadására, de inkább lakótelepek, városok védelmére. Két típusa a vízivár és a fellegvár. Előbbi síkságon, utóbbi hegyvidéken épült. Ezek már két védővonallal — külső és belső — rendelkeznek. A belső védővonal a mag (noyau), mely terület és befogadóképesség, tehát nagyság szempontjából az egyiptomi várnak felelt meg.

A védővonal töréseiben létesített oldalozóművek, „a bástyák” az erődítés legfontosabb részei.

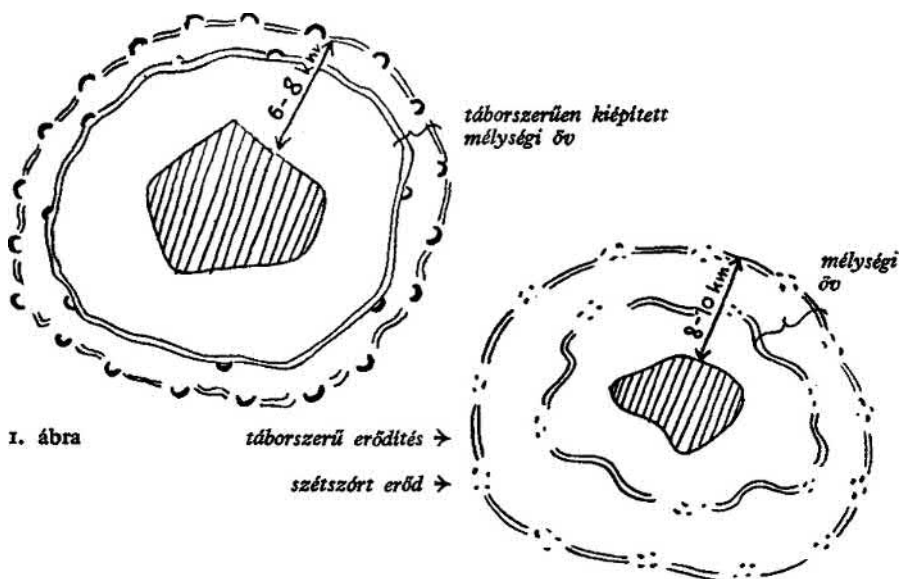
Vauban francia tábornok, az erődítés atyamestere, a XVII. században az erődítésnek új irányt szab. Elvei szerint a várak nem az életbiztonságot szolgálják, hanem a haza, az ország biztonságát. A várakat nem a településektől teszi függővé, hanem az ellenség támadási irányaitól. Így keletkeznek egyes várak oly helyeken, ahol azelőtt soha emberfia nem lakott. A várak feladata Vauban szerint nemcsak védelem, hanem a saját mozgó haderők hadműveleteinek támogatása is.

Ez időben a lőporos fegyverek az építés módját is megváltoztatják. A tüzérség nagyobb lőtávolságai miatt a védővonalat messzebb előre kellett tolni a megvédendő területtől, a nagyobb átütőképesség pedig a kő és téglák alkalmazását kötelezővé tette. Az előretolt védővonal azonban nem egyéb, mint a bástyák előretolása, erőd (fort) név alatt, s ezek láncának (előművek) feladata a támadók tüzérségének távoltartása a főellenállás vonalától, a vár belső övétől. Az eddig magasba haladó várfalak helyett most a falak vastagításán van a hangsúly és a mag lassan elveszti jelentőségét.

A vontcsövű lövegek megnövekedett lőtávolsága és átütőereje a kő és téglák helyett a vas és beton alkalmazását teszik szükségessé.

Elsőbben is a főellenállás az eddigi előművek vonalára kerül, mely annyira megnagyobbodik, hogy megerősítése összefüggő kínai falként a nagy költségek miatt már nem lehetséges. Ezért csak az erődök épülnek állandó modorban, míg a térszökök háborús veszély esetén csupán táborszerűen.

Az építkezés a magasból a föld alá kerül. A föld felett csupán bombabiztos páncélkupolák és a gyalogság nyílt harcállásai maradnak, míg minden egyéb üreges építményekben a föld alá jut (kavernák: földalatti férőhelyek, raktárak, poternák: közlekedést szolgáló alagutak, stb. i. ábra).

1. ábra

táborszerű erődítés →

szétszórt erőd →

2. ábra

A tüzérség további mennyiségi és minőségi fejlődése (közepes és nehéz tábori tüzérség, brizánsgránát) következtében a lövedék és páncél között verseny fejlődik, melyben az erődítés végül a páncél vastagítása helyett az elemek szétbontásában, a láthatatlanságra való törekvésben s ezzel az ellenséges tüzérségi tűz szétforgácsolásában keresi eredményességét. A tüzérség lőtávolságának nagyobbodása mind nagyobb sugarú s így nagyobb kerületű övet követel (2. ábra).

A napóleoni idők tömeghadseregei és a napóleoni hadászat az erődítésre is kihatottak. Felismerték, hogy egyes, egymástól távolfekvő pontok erődítése nem képes az előnyomuló hadsereget feltartani, mert az részével a várak ellen fordul ugyan, de zömével benyomul az ország szívébe. Ezért a pontok (övvárak) helyett immár a „terület-erődítés“ válik szükségessé.

Ennek két jeles mestere Brialmont és Seré de Riviere francia tábornokok. Előbbi az örvárakat több vonalban köti össze erődök láncával (zárókkal) s rendszerét „région fortifiée.-nek nevezi. Utóbbi rendszerének „rideau defensiv“ nevet adott s tulajdonképpen nem egyéb, mint a région fortifiée egyszerűbb, területileg kevésbé mély változata. Ezen rendszerek főtámaszai, mint említettük, az övvárak maradtak.

A VILÁGHÁBORÚ KEZDETÉN egy állam sem rendelkezett teljesen korszerű erődítési rendszerrel. Javarésze elavult volt, a 80-as évekből származott.

A támadási technika pedig (lövedék és páncél közötti verseny) épp ebben az időben szárnyalta túl az erődítést. Míg az erődítések csupán a 24 m-es mozsár lövedékeinek tudtak csak ellentállni, addig a mozgó hadseregben már 30.5 és 42 cm űrméretű tüzérséggel találkozunk. Így a várak építményei energiaemésztő képesség (ellenállás), tüzérsége pedig lőtáv tekintetében alul maradt a támadónak. Utóbbi hátrány következtében a várak tüzérsége nem volt képes a támadó tüzérséget távoltartani a váraktól.

A támadó tehát a fölény tudatában összelövi az erődítményeket és rajtaütésszerűen támad. A várak birtokosai, a védők, sok esetben kivonják a mozgó tartalékokat, a várakat magukra hagyják, megszűnik az összeköttetés a mozgó hadsereggel s a várak sorsa így megpecsétlődik. Valóban a világháború alatt a várak jórésze rövid ostrom után elesett.

Nézzük meg mégis, mit jelentettek a várak a világháború alatt.

a) Osztrák-magyar monarchia: Przemysl 8 orosz hadosztályt kötött le huzamosabb ideig, mely erő felboríthatna volna a helyzetet a Kárpátokban. Krakkó, mint biztosan tartható terület oltalmazza és lehetővé teszi az 1914. évi második visszavonulás után az átcsoportosítást. Az olasz határmenti erődítések az olaszok támadását oda terelik, ahol állandó erődítéseink nem voltak, a Karsztra. Erdélyben kiváló lehetőségek voltak állandó erődítések létesítésére, sajnos a monarchia ezt elmulasztotta s az ár átmeneti terület feláldozása volt.

b) Oroszország: A Nyemen-vonal erődítései 1914 őszén Rennenkampf visszaözoönló hadseregének lehetővé teszik a megállást és a sikeres ellenállás kifejtését a német támadással szemben. A Nyemen-, Bobr-, Narew-vonal erődítései állítják meg a német előnyomulást 1915 februárban a Mazuri-csata után. A Narew-, Visztula-vonal erődítései teszik lehetővé 1915 nyarán a visszavonuló orosz seregek megállását.

c) Németország: Az 1914-ben Franciaország ellen felvonuló német hadsereg déli szárnyának gyengítését, az északi szárnyon való

súlyképzés érdekében, nem kis mértékben a Metz és Diedenhofen terület erősítései teszik lehetővé.

d) Belgium: Lüttich, Huy, Namur, Antwerpen, ha bármily rövid ideig is, de késleltették a német előnyomulást, s ezzel időt nyert a francia hadsereg. Antwerpen ezenfelül 7 német hadosztályt kötött le akkor, amikor a Marne-i csatában a legnagyobb szükség lett volna rájuk.

e) Franciaország: Joffre marsall Maubeuge várparancsnokának haditörvényszéki tárgyalásánál ezt mondta: „Maubeuge ellenállása hadseregemet több ellenséges hadosztálytól és főleg annak nehéz tüzérségétől tehermentesítette, így része van a Marne-i győzelemben.“ Párizs pusztja jelenlétével a franciák részére kedvezően befolyásolta a német 1. hadsereg hadműveleteit és oltalmazta a Párizs területén összevont francia erők gyülekezését. Verdun-nek köszönik a franciák, hogy Joffre a Marne-i csatát kedvező hadászati feltételek mellett vehette fel s hogy 1916-ban Petainnek sikerült a német támadást kivédeni. Verdun volt különben a franciáknak az a támpontja, mely az egész világháború alatt sziklaszilárdan állott a helyén.

E kis áttekintés kétségtelenné teszi, hogy a váraknak elavultságuk dacára a világháborúban is jelentékeny hadászati szerepük volt.

Az elavultságot vizsgálva az alábbi adatok meggyőznek azonban arról is, hogy még így sem volt tehetetlen a várak betonja és páncélja a támadók tüzérségével szemben.

Douaumont francia erődre 120.000 tüzérségi lövedéket lőnek a németek, melyből 2000 db 27 cm-nél nagyobb kaliberű. Sértetlenül kerül mégis a németek kezébe. A visszafoglalásnál a franciák 3500 db 15 cm-nél nagyobb kaliberű tüzérségi lövedéket lőnek rá s a 18 építmény közül csupán 5 semmisül meg.

Galopin erőd páncéltornyát telitalálat éri, de 2 nap alatt újat helyeznek belé s újból működik.

Froidterre erődöcskére 600 nehéz gránát esik, teljesen körülzárják a németek, de tartotta magát.

Moulawille erőd páncéltornya kétszer egymásután kap telitalálatot. Először 5, másodszer 8 nap alatt javítják ki és működik újra.

A világháború állandó erősítései tehát harcászati is megállták helyüket ott, ahol a védőrség elszánt akarattal védte azokat.

Természetes következménye e tanulságoknak, hogy állandó erősítésekkel a jövő háborúban is fogunk találkozni. Sőt többel, mint a múltban, mert soha olyan lázas erősítési tevékenység nem folyt még, mint napjainkban. Alig van állam, mely ne erősítene.

Franciaország szédületes erősítési tevékenysége közismert „A Maginot-vonal“ már szállóige lett.

A németek és olaszok valószínűleg nem nézik ölhetett kézzel Franciaország tevékenységét, hanem maguk is erősítenek.

Franciaország járszalagján a kisantant államai ugyancsak serényen erősítik határaikat. A csehek óriási pénzüsszegek befektetésével erősítik az egész, a románok és jugoszlávok főleg a magyar határuk mentét. Az oroszok ugyanúgy, mint a csehek a Maginot-vonal modorában erősítik európai határaikat. Az angolok és amerikaiak tengeri erősítéseiről gyakran hoznak hírt a napilapok.

KÉRDÉS MÁR MOST, hogy az állandó erődítések elvi és szerkezeti vonatkozásban változtak-e a múlttal szemben s ennek következtében milyen erődítésekkel találkozhatunk a jövő háborújában.

Elvi tekintetben kétségtelen, hogy magában álló öwárral a jövőben alig fogunk találkozni. Az övvár ugyanis egy pontot (területet) védett s így az ellenállás vonala — az öv — oly messze kellett e ponttól legyen, hogy az ellenséges tüzérségi tüzet attól távoltarthassa. Az öv sugara tehát függvénye volt a tüzérségi lőtávolságnak. Ma azonban a sugár a repülők révén (bombázás) szinte végtelenné vált.

A világháború azt is bebizonyította, hogy az a vár tud legjobban megfelelni feladatának, mely kapcsolatát a működő hadsereggel nem veszi el (Verdun).

Végül a hadseregek számbeli fejlődése a maximumig — mellyel a hadszínteret teljesen kitöltik, valamint a közlekedés-technika vívmányai (terepjáró gépkocsik stb.), mind odamutatnak, hogy az állandó erődítést nemcsak pontokra, hanem még kisebb területekre sem lehet korlátozni, s így a hadműveletekre alkalmas területeket teljes mértékben kell lezárni. Ezzel ismét eljut az erődítés a régen ismert „région fortifié“ fogalmához — a terület-erődítéshez.

Kivitelben és ellenállóképesség szempontjából a következő csoportosítás lehetséges:

1. Az erődítés a falak és pán célok nagy ellenállóképessége helyett főleg az erkölcsi támaszra helyezi a súlyt. A sok kis, szétszórt létesítmény jól rejtve, az ellenség tüzeit igyekszik szétforgácsolni. E rendszerben a pán célok és löveg közötti verseny teljesen megszűnik. Az élőerőknek jut az ellenség feltartóztatásának feladata s így a tartalékok fedett, rejtett mozgási lehetőségeit is biztosítani kell.

2. Az erődítések korlátozott ellenállóképességűek. A pán célok és löveg közötti versenyben az erődítés csak egy határig megy, pl. 15 cm gránát átütőképességig. Ezzel a támadó arra van kényszerítve, hogy 15 cm-nél nagyobb űrméretű lövegek tömegét összpontosítsa a szándékolt áttörés helyén. Ez pedig időt vesz igénybe, az erődítés tehát, ha ez a célja, elérte célját.

3. Az erődítések elemei mindennemű tüzgép hatásának ellentállanak, tehát egy képzeletbeli igen nagy űrméretű lövedék átütőerejére vannak méretezve. E rendszerben a pán célok és löveg közötti versenyben az erődítés tehát előreugrik s felkészül oly tüzérség hatására, mely csak a jövőben fog esetleg a mozgó hadseregek szervezetében megjelenni. E rendszert abszolút erődítésnek nevezhetjük.

4. Mint új és még nem kikristályosodott erődítési rendszert „a mozgó erődítést“ említhetjük. Ennek lényege, hogy az erődítés csak papíron, tervekben van meg. A vasból vagy betonból készült és összeállítható elemek gépkocsikon odaszállíthatók, ahová éppen szükséges. Nehéz harcok is e rendszer erődítési elemeinek tekintetűek.

Ezen rendszerek mindegyikének van előnye és hátránya, de mindegyiknek van alkalmazási lehetősége. Nem is oldható meg egyetlen rendszerrel az államerődítés, mert hiszen a rendszer felismerése egyben az ellenség kezébe adja a megtámadás rendszerét is. Ha valahol

indokolt tehát a „rendszerelenség rendszere”, akkor az az erődítés terén van. Minden legkisebb elem a terephez és feladathoz mérten sajátos kell legyen.

Ha a világháborút közvetlenül megelőző idők övvárainál is csak az erődök épültek állandó modorban s a térközöket a háború kitörésekor egészítették ki tábori erődítéssel, akkor a korszerű erődítésnél ez még fokozottabb mérvben kell érvényre jusson. A terület-erődítés ugyanis lényegesen nagyobb területet ölel fel, mint az övvár.

A korszerű erődítés bőven alkalmazza a területrombolást, — járhatatlanná tételt, mindennemű akadályt—az aláaknázásokat, az elárasztást, mocsarasítást, a terep gázzal való fertőzését. A tábori erődítés modorában épült elemek pedig a spanyol polgárháború tapasztalatai alapján valószínűleg nem fogják nélkülözni a vasbetont (gyorsankötő cement).

A korszerű területerődítés külső alakja tehát a tábori erődítéshez lesz hasonló, azzal a különbséggel, hogy legfontosabb elemei vasbeton és acélpáncél létesítmények, felismerhető rendszer nélkül. A békében elkészült elemek az egésznek csak vázát alkotják. Az említett létesítményeken kívül tartozéka az erődítésnek a közlekedési és híradóhálózat megfelelő kiépítése is. Ezek adják meg kapcsolatát a mozgóhadssereggel és a háttérrel.

Hogy a békében elkészült váz mit jelenthet, arra nézve szolgáljon tájékoztató, hogy a franciák és csehek a legveszélyesebb határszakaszokon minden 3—400 m-re létesítenek egy képzeletbeli 55 cm ürméretű löveg telitalálata ellen védő erődöt, melyben 2—3 géppuska és esetleg 1—2 löveg van. A jelek szerint több ily erőd sor épül egymás mögött.

A hadszíntér területén a tartalékok bomba- és gázbiztos kavernákban, földalatti óvóhelyekben lesznek elhelyezve s tűz ellen védett mozgásuk alagutak (poternák) révén van biztosítva. A figyelmet, harc- és tűzvezetést a periszkopos figyelőállások biztosítják.

A táborszerűen építendő létesítmények anyaga már békében a helyszínen tárol és minden előkészület meg van téve a leggyorsabb építésre.

A rejtés céljait szolgáló erődítés, fásítás természetesen már békében megtörténik.

A területerődítésnek oldala, szárnya nincs, mert azok járhatatlan vagy járhatatlanná tett területre támaszkodnak. Megtámadásuk tehát csak arcból lehetséges.

A leírt modorban épült és jelentős mélységű erődített területen a támadás, a hadseregek pillanatnyi felszerelésével, szinte kilátástalan. A védelem technikája ma valóban megelőzte a támadását. Utóbbira tehát nagy és nehéz feladatok megoldása vár.

VIDÉKI GUSZTÁV